

НАСТАВА И ВАСПИТАЊЕ

ЧАСОПИС ЗА ПЕДАГОШКУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

4-5

НВ год. LIII бр. 4-5 стр. 317-516 Београд 2004.

Др Миле Вуковић, др Бранка Ешкировић
Дефектолошки факултет
Београд

УДК – 376.112.4
Прејледни чланак
Примљено: 10. I 2005.

САВРЕМЕНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У ОБРАЗОВАЊУ ДЕФЕКТОЛОГА

Резиме *Развој дефектолошке теорије и праксе нужно води ка потреби перманентног осавремењавања образовања дефектолога, као јединог високо специјализованог стручњака за рад са особама са биопсихосоцијалним оштећењима која за последицу имају тешкоће у социјалној интеграцији. У овом раду покушали смо да, на основу анализе система образовања дефектолога у другим земљама и тренутних друштвених утицаја и очекивања, дамо визију осавремењавања образовања дефектолога код нас. У раду нису саопштена експлицитна решења, већ је дајт основ за размишљање свима онима који су заинтересовани за ово подручје. Мишљења смо да ова визија може да представља користан основ на путу стварања што бољих услова за њихову социјалну интеграцију особа са инвалидитетом. Овакав концепт студија је веома потребан, након скоро три деценије традиције високог образовања дефектолога.*

Кључне речи: *образовање деце са сметњама у развоју, дефектологија, образовање дефектолога, реформа високог образовања.*

Увод

Развој дефектологије и других тангентних научних области нужно води ка перманентном усавршавању образовања дефектолога као јединог високообразованог стручњака за рад са особама са различитим облицима биопсихосоцијалних оштећења, која за последицу имају тешкоће у социјалној интеграцији.

У овом тренутку, међутим, потреба за интензивним стратешким разматрањем образовања дефектолога условљена је и снажним друштвеним утицајима и очекивањима. Управо се налазимо у години имплементације Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“ број 58/2002, 62/2003, 64/2003, и 62/2004) у коме се потенцира равноправан положај деце са сметњама у развоју у систему предшколског, основног и средњег образовања и васпитања. Наглашавање стварања услова за равноправан положај деце са оштећењима и деце без оштећења у васпитно-образовном процесу значи за дефектологе оријентацију ка реализацији тешког задатка стварања услова за постизање истих резултата у праћењу наставних садржаја ове две групе деце. Веома подстицајан за разматрање проблема усавршавања образовања дефектолога је члан 107. став 6 овог Закона, којим се наглашава да, „зависно од потреба школе и програма који се остварује, стручне послове може да обавља и дефектолог, логопед, андрагог, социјални радник или здравствени радник“. Подједнако важан мотив за активне напоре

на унапређењу дефектолошких студија су и најновији резултати истраживања наставника и сарадника Дефектолошког факултета у Београду, под покровитељством Министарства за науку РС. У оквиру истраживања на пројекту *Феноменологија смейњи и поремећаја у развоју (МНТР 101611)* утврђено је да у редовним школама ужег и ширег подручја града Београда има значајно више деце са различитим облицима биопсихосоцијалних оштећења него што је апроксимативно очекивано. Такође је утврђено да ова деца нису обухваћена посебном дефектолошком бригом и да често имају незадовољавајући положај у настави.

Образовање уопште, самим тим и образовање деце са посебним потребама, у сваком је друштву, па и у нашем, фундаментална и стратешка делатност која се организује и реализује у складу са законским решењима. Наведене законске новине јасно нам упућују захтев да се морамо припремити и за новине у образовању дефектолога, кога треба још боље оспособити за успешан рад на месту стручног сарадника у редовној школи. Комплексност ове проблематике је тим већа, када се има у виду чињеница да се дефектолошки рад односи на рехабилитацију поливалентног карактера у коме је едукација само један аспект.

Основ промене у образовању дефектолога треба да предстаља наставни план и програм дефектолошких студија. Желећи да избегнемо нагле прелазе, који су најчешће непродуктивни и штетни, самтрамо да треба ићи путем развојног превазилажења досадашњих слабости у образовању дефектолога и задржавању већ богатих позитивних искустава, како код нас, тако и у свету. Садашњи наставни план и програм образовања дефектолога у нашој земљи заснован је на покушајима остваривања што темељнијих и обухватнијих научних основа којима ће се обезбедити сви аспекти превенције, детекције и третмана особа са различитим облицима биопсихосоцијалних оштећења. Овај план и програм реализује се у оквиру шест усмерења:

1. Смер за логопедију
2. Смер за олигофренологију
3. Смер за превенцију и ресоцијализацију лица са поремећајима у друштвеном понашању
4. Смер за сурдологију
5. Смер за тифологију
6. Смер за соматопедију.

Наставни план обухвата основе тангентних научних области и научне дисциплине фундаменталне и примењене дефектологије.

Ниво развијености фундаменталних знања је већ на завидном нивоу, док се у подручју примењене дефектологије осећа потреба за развијањем ужих специјалистичких области, које би биле од посебног значаја за проширивање спектра активности дефектолога, као стручног сарадника у медицинским и педагошким институцијама.

Актуелно је питање како на најбржи и најефикаснији начин, кроз корекцију постојећег наставног плана и програма, још боље припремити дефектолога за рад на месту стручног сарадника. Чини нам се да је једно од

могућих решења хитно увођење наставних предмета који би се најдиректније односили на корективни педагошки рад дефектолога у редовној школи и другим институцијама. Друга новина у образовању могла би да се односи на увођење степеноване структуре студија, у складу са Болоњском декларацијом која, између осталог, имплицира програмирано одмеравање обима знања по семестрима и долажење до дипломе после сваког нивоа студија. На тај начин би студент већ након трогодишњег нивоа студија био формално квалификован за извођење одређених облика активности у области рехабилитације особа са посебним потребама, под менторством дефектолога који је завршио виши ниво студија. Виши ниво студија базирао би се на сложенијим подручјима фундаменталне и примењене дефектологије. Овај ниво студија би подразумевао најдиректнију сарадњу са педагошким и медицинским наставним базама и реализацију програмских садржаја појединих наставних предмета у сарадњи са другим факултетима.

Посебно је важно још једном размотрити дужину студија на том евентуално успостављеном степенованом систему студија. Комплексност дефектолошке науке захтева да дужина студија за стицање звања дефектолога – стручног сарадника не би требало да буде краћа од дужине студија других сарадника у стручном тиму. У циљу очувања добрих страна досадашњег система образовања у нашој средини и добијања што образованијег стручњака у области дефектологије, сматрамо да је боље решење да први ниво студија траје четири године, а други најмање годину дана. Осми семестар на првом нивоу студија треба да буде селекциони, уз могућност похађања изборних предмета оријентисаних ка вишем нивоу студија и одређеном профилу уже специјализације. На тај начин би постојећа усмерења добила ужи ниво специјалистичких знања, али и могућност вишедимензионалног дефектолошког рада.

У циљу добијања што квалитетнијег образовања дефектолога, сматрамо да је и даље неопходно у наставном плану студија задржати значајан број предмета из тангентних научних области (медицине, педагогије, психологије, социологије), уз значајне измене наставних садржаја који би директно били у функцији дефектологије. Поред тога, неопходно је у студије уврстити и оне програмске садржаје из општеобразовних предмета (на пример предмет *Увод у филозофију науке*), који негују шире научно (критичко, апстрактно, стваралачко) мишљење, како би будући дефектолози могли бити што више укључени у све сфере друштвеног живота и узети активну улогу у решавању широког спектра проблема особа са биопсихосоцијалним оштећењима.

У контексту разматрања реформе високог образовања, сматрамо да је опција – *четири године основних студија плус најмање једна година специјалистичких студија*, боље решење од тренутно доста популарисане опције „три плус два“ из више разлога. Опција „четири плус један“ представља, на пример, једноставнију реконструкцију студијског система, будући да би на тај начин били изазвани мањи социјални проблеми, који би могли настати наглим уласком великог броја дипломаца на тржиште рада већ након трогодишњих студија. Овој опцији иде у прилог и чињеница да будуће структурне промене

високог образовања предвиђају и постојање трогодишњих академија струковних студија, па би у тој ситуацији четврта година основних студија на факултетском нивоу дала дипломи дефектолога већу академску тежину.

Наша размишљања стратегије образовања дефектолога су у складу са искуствима у образовању овог профила стручњака и у другим земљама, са добром традицијом и успесима у овом подручју.

Искуства у образовању дефектолога у другим земљама

Пођимо од неких суседних земаља. **Хрватска** је свакако земља коју карактерише традиција у образовању дефектолога. Едукацијско-рехабилитацијски факултет у Загребу, раније Факултет за дефектологију, је једина високошколска институција у Хрватској чији су програми утемељени у подручју дефектологије. Факултет је више пута мењао назив, али је дужина студија остала иста, дакле – четири године, са могућношћу усмеравања кроз изборне предмете ка вишим нивоима специјалистичких и магистарских студија. Факултет има *седам одсека* који су тако међусобно повезани, да су додипломске студије организоване у три смера: 1) логопедија; 2) поремећаји у понашању и 3) рехабилитација. На *логопедском смеру* се оспособљавају студенти за рад у превенцији, детекцији, дијагностици и третману поремећаја комуникације. *Смер за поремећаје у понашању* оспособљава студенте за рад у превенцији, детекцији, дијагностици, третману лица са поремећајима у друштвеном понашању. *Смер за рехабилитацију* представља студијско усмеравање Одсека за оштећење вида, Одсека за оштећење слуха, Одсека за моторичке поремећаје и хроничне болести, Одсека за менталну ретардацију и аутизам и Општег едукацијско-рехабилитацијског одсека. Овај смер оспособљава студенте за едукативни рад, професионално саветовање, рехабилитацију, терапију кроз уметност и друге помоћне терапије у раду са особама са одговарајућим биопсихосоцијалним оштећењима. Сва три смера (логопедски, смер за поремећаје у понашању и рехабилитацијски смер) имају одређен број општих, заједничких, ширестручних и ужестручних предмета. Студенти имају могућност и обавезу похађања обавезних и изборних предмета који су већином заједнички на првој и другој години студија. У *општем и заједничком обавезном предмету* убрајају се: Хумана генетика, Биолошке основе понашања, Функционална анатомија, Теорија рехабилитације, Социологија, Развојна психологија I, Статистика, Неурологија, Психопатологија, Развојна дијагностика и рехабилитација, Рехабилитацијска информатика и Увод у научни рад. Интересантно је навести и *изборне предмете виших година студија*: Невербална комуникација, Неуролошки говорни поремећаји, Социјална политика, Посттретманска заштита, Рехабилитација игром, Групни корективни рад, Саветовања, Ортоптика и плеоптика, Практикум из метода рехабилитације особа с моторичким поремећајима и хроничним болестима, Практикум из корективне терапије. *Заједнички изборни предмет* на сва три смера је Дидактика, која се слуша кроз предавања и вежбе на првој години студија. Након

израде и одбране дипломског рада стиче се звање, у складу са уписаним и завршеним студијским смером: професор едукацијске рехабилитације (с знаменом студијског смера). Веома је интересантан податак да на Факултету постоји и Центар за рехабилитацију.

На основу анализе додипломских дефектолошких студија у Загребу стиче се утисак да оваква организација студија пружа доста добре могућности за образовање дефектолога који може задовољити потребе третмана особа са биопсихосоцијалним оштећењима у хетерогеним институцијама, као што су: специјализоване васпитно-образовне институције, редовне васпитно-образовне институције, здравствене институције, установе социјалне заштите и поливалентни центри за рехабилитацију. Истовремено се осећа традиција чувања ужих дефектолошких профила. Сматрамо, међутим, да садашњи назив факултета није најадекватнији и да је вероватно примеренији назив „Факултет едукационо-рехабилитацијских наука“, јер израз „едукацијско рехабилитацијски“ може да сугерише да је у питању установа која се бави едукацијом и рехабилитацијом самих студената. Треба нагласити и то да нам се чини да предмети нису у довољној мери повезани и да се стиче утисак да наставу могу да прате само студенти који су већ стекли одређена знања на другим факултетима. Можда је то један од разлога што на овом факултету опет размишљају о промени наставног плана и програма, док се назив факултета и даље критички разматра.

У Словенији су студије дефектологије организоване на Педагошком факултету Универзитета у Љубљани. Као и у Хрватској, трају четири године, тј. осам семестара, након чега следи апсолвентски стаж у трајању од годину дана. Посебну погодност представља чињеница да Педагошки факултет има заједничке изборне предмете различитих студијских група које их повезују и са појединим студијским групама на другим факултетима. Треба истаћи да је у новије време у Словенији дошло до значајних измена у називу дефектолошког одсека и преименовања предмета у оквиру наставног плана. Тако је студијска групација за дефектологију 2003. године преименована у **Одељење за специјалну и рехабилитацијску педагогију**. Ове студије су структуриране у *три смера*. 1) Специјална и рехабилитацијска педагогија особа с тешкоћама у развоју и учењу; 2) Логопедија-Сурдопедагогија и 3) Тифлопедагогија-специјална рехабилитацијска педагогија особа са оштећењем вида. *У основне, опште предмете за све смерове* спадају: Теорија васпитања; Дидактика с наставном технологијом; Изабрана поглавља из физиологије; Социологија васпитања; Развојна психологија са педагошком психологијом; Методе научно-истраживачког рада; Страни језик. *У обавезне предмете у зависности од смера* спадају: Увод у специјалну и рехабилитацијску педагогију особа са посебним потребама; Теорија прилагођене спортске делатности са методиком; Уметничко васпитање; Биолошке основе сметњи у развоју; Комуникација и сметње у комуникацији; Специјална дидактика; Методика рада са особама оштећеног вида и слуха; Психомоторни развој и учење; Методика рада са особама са лакшим сметњама у менталном развоју; Методика рада са особама са умереним, тежим и тешким сметњама у менталном развоју; Дијагностика особа

са посебним потребама; Андрагогија особа са посебним потребама; Психијатрија са психопатологијом; Индивидуални рад; Методика рада са особама са тешкоћама у учењу; Психологија особа са посебним потребама; Фонетика са аудиологијом и електроакустиком; Анатомско-физиолошке основе патологије слуха и говора; Сурдопедагогија; Сурдодидактика; Психолингвистика са интервенцијом; Системи комуникације; Сурдометодика; Логопедска дијагностика; Логопедија 1; Рехабилитација слушања и говора; Логопедија 2; Логопедија 3; Офталмологија; Тифлопедагогика; Дијагностиковање и педагошка процена слепих и слабовидих; Програми и методе рада са слепим и слабовидим лицима; Перипатологија; Рехабилитација резидуалног вида (очуваних визуелних потенцијала); Рехабилитација касније ослепелих. У изборне предмете, у зависности од струке, спадају: Невербална комуникација; Изражавање покретом; Терапеутска рекреација; Корективни рад са децом са поремећајем пажње и хиперактивношћу; Рад са старима; Методе учења пливања; Развијање социјалних вештина; Супервизија; Специфичне тешкоће у учењу; Специфичне сметње рачунања; Теорија прилагођеног спортског васпитања; Технике запошљавања; Андрагогија особа са посебним потребама; Неуролингвистика; Пиктографска ритмика; Ритмика с фонетским стимулацијама. *Заједнички изборни предмети су:* Специфичне тешкоће у учењу; Увођење у рад; Развој слушања и говора; Интеграција/инклузија особа са посебним потребама у друштвену средину; Употреба рачунара у раду са особама са посебним потребама.

Дипломирани дефектолог, односно професор специјалне едукације и рехабилитације је оспособљен за организацију и спровођење различитих облика превенције, педагошко-компензационог, социјално-интегративног и других облика рехабилитационог рада. Оспособљен је за активног члана стручног тима, као и за вођење стручних тимова оријентисаних ка особама са посебним потребама. *Дипломирани дефектолози раде у подручју* школства (вртићи, основне и средње школе, дечији домови, васпитни заводи за оспособљавање и рехабилитацију); организацијама социјалне заштите; казним установама; општим и специјалистичким здравственим установама (клиничка дијагностика и терапеутски рад); у области запошљавања, као и у другим сродним подручјима. За завршавање целокупног програма студија потребно је остварити 270 акумулираних бодова, према европском систему преноса (ECTAS), при чему завршетак сваке школске године захтева остваривање 60 бодова, а одбрана *дипломског рада* носи 30 бодова.

У Муслиманско-хрватској федерацији постоји Дефектолошки факултет у Тузли, који је ове школске године преименован у Едукационо-рехабилитациони факултет. Студије трају четири године, тј. осам семестара и реализују се у оквиру *три одсека*: Логопедија и сурдоаудиологија; Едукација и рехабилитација; Поремећаји у понашању. На основу упоредне анализе може се закључити да Наставни план студија на тузланском факултету представља својеврсну компилацију наставног плана Дефектолошког факултета у Београду и Едукацијско-рехабилитацијског факултета у Загребу.

У току је имплементација ЕСТАС праћења квалитета студија и других реформских промена у складу са европским тенденцијама.

Окренимо се сада системима образовања дефектолога у земљама изван нашег окружења.

У Норвешкој постоји Одсек за специјалну едукацију при Факултету за едукацију. Проистекао је из Института за специјалну едукацију, који је формиран 1961. године. Факултет за специјалну едукацију формиран је 1991. године. Он се 1996. године удружује са Факултетом за едукацију наставника и школски развој, у Факултет за едукацију. Циљ образовања специјалних едукатора је стицање теоријских знања, истраживачких способности и практично обучавање за саветовање, интервенцију, рехабилитацију и запошљавање особа са оштећењима. Студије имају основни, средњи и виши ниво. Настава на Одсеку за специјалну едукацију је организована по моделу три и по плус две плус три године студија. Прве три и по године студија (седам семестара) односе се на основне студије. На крају овог програма (у седмом семестру) полаже се писмени испит и предаје идејни нацрт специјалистичког пројекта, чијим се завршетком стиче звање дипломирани специјални едукатор. Овај део студија није подељен по усмерењима, већ по секцијским деловима са европским кредитним бодовањем. Већ након троемесеталних студија (нижи ниво) студент је обавештен да разуме развој деце са посебним потребама; процени њихове индивидуалне способности и квалитет адаптације; да помогне при укључивању у редовну средину; прати развој, имплементацију и евалуацију едукативних програма који одговарају индивидуалним потребама деце са оштећењима; да овлада вештинама анализе и побољшања ситуација и система у којима се субјекти рехабилитације налазе. Похађањем овог дела студија остварује се 90 кредитних поена. Затим следе делови студија (средњи ниво) који садрже специјално-едукативне, медицинске и друге наставне предмете, кредитиране са по 60 Европских кредитних преносних бодова (ЕСТАС). За стицање звања специјалног едукатора-наставника у одговарајућим предшколским, основно-школским и средњешколским установама потребно је завршити и наредни ниво студија у трајању од две године којим се стиче звање – специјалиста одговарајућег профила или магистар наука. Услов за упис магистарских студија су завршене основне студије и минимум три године рада у струци. Сваке године овај ниво студија похађа и одређен број студената из других европских земаља. Специјалистичке студије су подељене у шест области: Студије за едукацију и рехабилитацију особа оштећеног слуха; Студије логопедије; Студије за едукацију и рехабилитацију особа са визуелним сметњама; Рехабилитација развојних поремећаја; Едукација и рехабилитација особа са социјалним и емоционалним поремећајима и Едукација особа са специфичним тешкоћама у учењу. Докторске студије трају три године и кредитиране су са 180 ЕСТАС.

У Русији се будући дефектолози образују на вишим факултетима: при Московском државном педагошком универзитету-Лењин, Руском државном педагошком универзитету Херцена, Московском окружном педагошком уни-

верзитету, Лењинградском (Петроградском) државном обласном универзитету Пушкин и Московском градском психолошко-педагошком институту.

На руским факултетима за дефектологију постоје одсеци за *логопедију*, *олигофренопедагогију*, *сурдопедагогију* и *тифлопедагогију*. На Дефектолошком факултету Московског државног педагошког универзитета постоји и Одсек за предшколску дефектологију на коме се припремају стручњаци за рад са децом са сметњама у интелекту, слуху, говору, виду и моторици. *Редовне студије дефектологије трају* пет година на свим факултетима, изузев Дефектолошког факултета при Руском државном педагошком универзитету Херцена где студије трају четири године.

На неким факултетима студенти могу студирати и ванредно и у том случају студије трају шест година.

У саставу неких факултета (Државни факултет Московског државног педагошког универзитета Лењин) постоји и *Центар нове информационе технологије* у коме студенти стичу знања о компјутерској техници и оспособљавају се за њену примену у дефектологији, а у току последипломских студија користе је за научна истраживања.

Према наставном плану; *пored ускопшручних дефектолошких предмета*, на овим факултетима се изучавају *предмети медицинске групаије* (Основи неуропатологије, Општа анатомија, Физиологија и патофизиологија човека, Психопатологија децјег узраста и др.) и *предмети из специјално педагошко-психолошке групаије* (Психологија деце са одређеним одступањима у развоју, Специјална педагогија и др). Заступљене су и *хуманитарне дисциплине и савремени руски језик, руска и српана књижевност*.

Студенти имају практичну обуку из ручног рада, цртања и коришћења техничких наставних средстава. Стручна пракса студената изводи се у специјалним школама и предшколским установама.

У светлу садашњих реформских процеса, интересантно је да је Дефектолошки факултет Петроградског државног обласног универзитета Пушкин преименован у Факултет корективне педагогије. На овом Факултету, поред катедри за сурдопедагогију, тифлопедагогију, олигофренопедагогију и логопедију, постоји и Катедра за корективну педагогију.

Основне наставно-научне дисциплине Катедре за сурдопедагогију су:

– сурдопедагогија, сурдопсихологија; методика наставе руског језика у школама за глуве, методика учења (изградње) говора; специјална (вербална и невербална) средства комуникације; психолошко-педагошка дијагностика деце са оштећењем слуха, методика развоја аудитивног опажања.

Основне наставно-научне дисциплине Катедре за тифлопедагогију су:

– офталмолошко-хигијенске основе образовања и васпитања деце; тифлопедагогија; методика наставе са децом оштећеног вида; програмирани развој визуелног опажања; просторна оријентација; тифлотехника.

Основне наставно-научне дисциплине Катедре за олигофренопедагогију су:

– психологија деце са проблемима у развоју, педагогија деце са интелектуалним оштећењима, педагогија технолошких предмета.

Основне наставно-научне дисциплине Катедре за логопедију су:

– логопедија, логопсихологија; педагошки систем образовања деце с говорним оштећењима; логопедска ритмика; логопедска технологија.

Интересантно је да на овом факултету још од 1977. постоји *Катедра за општиу корективну педагозију*, чије су основне наставно-научне дисциплине: корективна педагогија; неуропатологија; психопатологија и друге дисциплине. О предметним садржајима ове врсте код нас се сада интензивно размишља, превасходно у циљу што боље припреме дефектолога за рад у редовној школи и другим срединама несегрегационог типа.

Дипломирани корективни педагози у Русији имају све потребне квалификације за: руковођење редовном и корективном наставом у специјалним школама, корективно-педагошки рад у редовним школама, као и другим васпитно-образовним институцијама, специјалним кабинетима при здравственим установама и сл. На факултетима постоје *програми специјалистичких студија из*: Хабилизације деце раног узраста; Хабилизације и васпитања деце са оштећењем слуха у образовним установама; Организације професионалног рада на заштити вида; Програмираном развоју визуелног опажања деце са комплексним оштећењима вида и говора; Примењене психологије; Логопедског рада са децом која имају оштећење интелекта. Примењује се и специјално припремљена активна настава прилагођена потребама студената.

Научноистраживачки пројекти и издавачка делатност из дефектолошке научне области реализују се и кроз сарадњу са *Институтом за корективну педагозију* у Москви који има две организационе јединице:

1. *Корективно-педагошке лабораторије за истраживање садржаја и метода образовања деце и*

2. *Лабораторије специјализоване за помоћ особама са различитим облицима оштећености.*

Термини *дефектологија* и *дефектолошки* у Русији паралелно се користе са терминима корекциона педагогија и корекционо-педагошки. За децу оштећену у развоју користи и се термин *деца са посебним потребама*.

Из прегледа система образовања дефектолога у Русији може се закључити да постоји велика сличност са образовањем дефектолога у нашој земљи, али је чињеница да руски систем образовања пружа више савремених садржаја који дају дефектолозима веће могућности за рад у поливалентним установама сегрегацијског и несегрегацијског типа.

У *Немачкој*, студиозно праћење квалитета образовања представља незаобилазну основу у креирању образовне политике, као јединог поузданог начина за стварање нових идеја и гаранција конструктивних промена. У овој земљи се активно прате и испитују иновације у систему образовања, али се и поставља баријера стихијности, непроверености и непрецизно вођеним експериментима. Због тога је систем образовања у овој земљи и даље модел кога се придржавају многе земље у креирању свог система образовња. У функцији разматрања промене назива Дефектолошког факултета у Београду, чији корен речи баш у немачком језику има посебно пежоративно значење,

наводимо да се факултет овог типа у Немачкој назива „Факултет рехабилитационих наука“. Налази се у Дортмунду. Програми за образовање дефектолога постоје и на универзитетским институцијима за рехабилитационе науке у Берлину, Франкфурту и Марбургу. Први ниво студија на Факултету рехабилитационих наука у Дортмунду траје четири године (осам семестара). Студије су организоване по смеровима: Смер за васпитање и образовање лица оштећеног вида, Смер за васпитање и образовање лица оштећеног слуха, Смер за рад са особама оштећеног говора, Смер за васпитање и образовање лица оштећеног интелекта. Након полагања завршног испита стиче се звање кандидата за професора специјалне педагогике и рехабилитације – са назнаком усмерења. После једне до две године праксе и похађања другог нивоа студија, полаже се други, завршни, тј. државни испит. Тек тада се стиче звање професора специјалне педагогике и рехабилитације са назнаком усмерења. У току првог нивоа студија, обавезни предмети су: Опште основе специјалне педагогике; Општа и специјална дидактика; Услови и специфичности развоја индивидуе; Специјални проблеми у васпитању и образовању; Рана интервенција; Вишеструка оштећења; Проблеми рехабилитације лица сваке од врста оштећења посебно и др. Предметна подручја вишег нивоа студија су променаљива, у зависности од структуре студената и у складу са развојем рехабилитационих наука. Тако, на пример, прошле школске године на овом нивоу студија организована је настава из следећих програмских подручја: Увод у васпитање и образовање особа са сваком од категорија ометености посебно; Савремени уређаји у васпитању и образовању деце са свим врстама оштећења, Персонални рачунари у образовању; Инклузија сваке од категорије деце са оштећењима у редовне школе, Методика наставе појединих наставних предмета са децом свих врста оштећења, посебно и тд.

Факултете са сличним називима као у Немачкој налазимо и у другим земљама, на пример у Сједињеним Америчким Државама:

- Факултет за специјалну педагогију и рехабилитацијско саветовање Кентаки универзитета;

- Факултет за здравље и рехабилитационе науке Универзитета у Питсбургу, док на Масачусетс универзитету у Бостону постоји Факултет за специјалну педагогију.

Закључци

Након анализе система образовања дефектолога у другим земљама, чини нам се да су напред наведени предлози о пројекцији дефектолошких студија код нас објективно утемељени. Јасније речено, сматрамо да основне студије дефектологије у Србији и Црној Гори не смеју трајати краће од четири године, док виши ниво студија – специјалистичког, односно магистарског типа треба да траје најмање два семестра. Анализа система образовања дефектолога у другим земљама поново актуелизује завршни, односно

дипломски испит на крају студија. Веома су корисна и сазнања о предметима који се изучавају на нама сродним факултетима у свету, када су у питању предмети који омогућују рад дефектолога и у установама несегрегационог типа, као што су: редовне школе, центри за социјалну заштиту и здравствене институције.

Евидентна је потреба да се у наставни план и програм Дефектолошког факултета у Београду уведу нова предметна подручја за студенте свих смерова, и то: 1. вишеструка оштећења и 2. предметно подручје корективног рада у редовним школама и другим поливалентним установама.

Намеће се, такође, утисак да студије у оквиру смерова треба задржати, али уз већу међусобну повезаност и могућност слушања и ужестручних изборних предмета са других смерова. Треба евентуално размислити и о удруживању неких катедри у заједничка усмерења.

Што се тиче назива Факултета, чини нам се да се посебно намеће термин *Факултет специјално педагошких и рехабилитационих наука*, или једноставно *Факултет рехабилитационих наука*. Када говоримо о термину Факултет специјално педагошких и рехабилитационих наука, то никако не имплицира да педагошки рад, односно васпитање и образовање није саставни део рехабилитације. Напротив, на тај начин се само наглашава улога и значај васпитања и образовања у процесу рехабилитације особа са биопсихосоцијалним оштећењима. Из тог разлога је можда рационалнији назив *Факултет рехабилитационих наука*. Интересантно је у том контексту напоменути да се Едукацијско-рехабилитацијски факултет у Загребу у међународној размени представља као Факултет едукацијских и рехабилитационих наука. Називи као што су: Едукацијско-рехабилитацијски факултет и Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију су, такође, солидна решења. Треба ипак размислити да ли ови називи пројектују одређен степен проблематичности у погледу могућих претпоставки шире средине да би то могле бити специјализоване образовне установе за студенте са посебним потребама. Сматрамо да није потребно уносити панику у погледу промене садашњег назива нашег факултета, будући да и мање упућена лица знају да је то факултет чије је централно тематско подручје није „дефект“ у буквалном смислу те речи, већ функционалне способности лица са различитим биопсихосоцијалним умањењима. Са западним земљама треба већ сада вршити кореспонденцију уз коришћење других, у претходном тексту наведених термина, као што је, на пример, Факултет специјално педагошких и рехабилитационих наука.

Посебно је важно нагласити да у значајније промене предмета у наставном плану и програму не треба улазити радикално и стихијски. Врло је важно задржати већ проверене квалитетне наставне садржаје који су у неким елементима особени за наш факултет. То треба искористити као нашу предност у међуфакултетској сарадњи са иностранством. У том контексту наглашавамо да измене дефектолошких студија код нас не треба спроводити без директне међуфакултетске сарадње.

Наш факултет већ примењује облике наставе и оцењивања који ће нам омогућити лакше укључивање у европски систем бодовања, након укључивања у Европску Унију. Ови покушаји су израз нашег ентузијазма, а неки пут и властитих финансијских издатака. Не треба губити из вида да европски систем кредитираних студија захтева активну наставу, програмирани наставни материјал, најсавременија наставна средства и обилато коришћење услуга наставних база. Такву наставу је немогуће организовати без нових озбиљнијих финансијских улагања.

Од Министарства просвете и спорта Републике Србије, других надлежних министарстава и Друштва дефектолога СЦГ очекујемо разумевање и помоћ на плану унапређења рада Дефектолошког факултета у Београду. У том контексту веома је важна подршка за: отварање кабинета корективног педагога- дефектолога и логопеда у редовним школама, шира могућност запошљавања дефектолога у здравственим установама, унапређење и осавремењавање рада специјалних школа и других специјализованих институција, као и укључивање дефектолога у друга подручја друштвеног живота. Ова помоћ је неопходна ако желимо стварну социјалну интеграцију, равноправност и еманципацију особа са посебним потребама у свим друштвеним токовима.

Л и т е р а т у р а :

- Белевский, Б.В. Состояние и перспективы развития системы повышения квалификации работников специальных (коррекционных) образовательных учреждений в Русской Федерации. *Дефектология*, Школа пресс, Москва, 6/95, стр. 62-67.
- Вуковић, М., Ешкировић, Б. (2003): Систем образовања дефектолога у Русији, *Истраживања у дефектологији*, бр. 2, стр.183-189.
- Вуковић, М., Ешкировић, Б. (2004): Нове могућности и смернице у образовању дефектолога. *Дани дефектолога*. Врњачка Бања.
- Ешкировић, Б. (2003): Специјална образовна мрежа, *Додир*, IX, бр. 33, стр.33-37.
- Закон о основама система образовања и васпитања*, Службени гласник РС број 58/2002, 62/2003, 64/2003, 62/2004).
- Ковачевић, В., Станчић, В., Мејовшек, М. (1988): Основе теорије дефектологије, Факултет за дефектологију Свеучилишта у Загребу, 1988.
- Козирева, О.А . (2002): Повышение квалификации педагогов-дефектологов: опыт внедрения активного обучения. *Дефектология*, Школа пресс, Москва, 1/2002, стр. 90-94.
- Монографија поводом двадесет и пет година рада Дефектолошког факултета у Београду*, Дефектолошки факултет, Београд, 2000.
- Одовић, Г. (2003): Дефектологија у републикама бивше СФРЈ. *Истраживања у дефектологији*, 2, стр. 179- 182, 2003.
- Радић-Шестић, М., Вуковић, М. (2003): Систем образовања специјалних едукатора (дефектолога) у Норвешкој, *Истраживања у дефектологији*, бр. 2, стр. 191-199.

Mile Vuković, Branka Eškirović

MODERN TRENDS IN EDUCATION OF DEFECTOLOGISTS

Summary *The development of special education theory and practice necessarily leads towards a need for permanent modernisation of education of SE (Special Education) teachers, the only professionals with high degree expertise to deal with people with bio-psycho-social handicaps that result in difficulties in social integration. In this research, based on an analysis of SE education systems in other countries, as well as of existing social influences and expectations, we tried to develop a vision of modernization of SE education in Serbia. The paper does not offer any explicit suggestions, but only possible grounds for considerations to all who are interested in this area. Hopefully, our vision might prove useful in search for better conditions which would enable complete social integration of handicapped persons. Further studies of this and similar types are much needed after almost three decades of high SE education in Serbia.*

К е у в о р д с : *education of children with developmental difficulties, special education, education of defectologists, high education reform.*

Миле Вукович, Бранка Эшкирович

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ ДЕФЕКТОЛОГОВ

Р е з ю м е *Развитие дефектологической теории и практики непременно ведет к потребности в постоянной актуализации образования дефектологов как единственных высоко образованных специалистов, работающих с лицами с биопсихосоциальными нарушениями, которые вызывают затруднения в социальной интеграции. На основании анализа системы образования дефектологов в других странах и актуальных общественных влияний и требований, в данной работе делается попытка изложения некоторых идей об актуализации образования дефектологов у нас. Авторы статьи, естественно, не претендуют на исчерпывающий обзор всех возможностей, а только приводят некоторые темы для более широкого обсуждения. Приведенные идеи и замысли могут служить исходным пунктом в обеспечении лучших условий и полной социальной интеграции лиц с инвалидизмом. Такая концепция обучения очень нужна после тридцатилетней традиции высшего образования дефектологов.*

К л ю ч е в ы е с л о в а : *образование детей с нарушениями в развитии, дефектология, образование дефектологов, реформа высшего образования.*
